

PROGRAM TRANSFORMASI OKU MELALUI *EDU-TOURISM*: SATU TINJAUAN TERHADAP KOMPETENSI KEUSAHAWANAN ORANG KELAINAN UPAYA (OKU).

TRANSFORMATION OF DISABLE PEOPLE THROUGH THE EDU-TOURISM PROGRAM: A SURVEY OF DISABLE PEOPLE ENTREPRENEURSHIP COMPETENCY.

Syahrina Abdullah¹
Armanurah Mohamad²
Lily Julienti Abu Bakar³

Abstrak

Kajian ini memfokuskan kepada transformasi ilmu keusahawanan dari aspek kompetensi diri dalam kalangan orang kelainan upaya (OKU) yang menyertai Program Transformasi OKU melalui Edu-Tourism. Peluang mendapat ilmu keusahawanan dari aspek kompetensi diri akan memberi motivasi diri kepada golongan OKU untuk turut serta menterjemahkan agenda pembangunan negara dalam bidang keusahawanan. Program ini melibatkan pemindahan ilmu dari pihak akademik kepada pihak industri, seterusnya pihak industri akan memindahkan ilmu ini semula kepada pihak peserta iaitu dalam kalangan warga OKU yang terpilih menyertai program ini. Program Transformasi OKU melalui Edu-Tourism ini merupakan program kerjasama antara pihak UUM dan Yayasan EMKAY serta Yayasan Pulau Banding. Seramai 10 orang peserta OKU menyertai program 'pioneer' ini. Objektif utama kertas kerja ini adalah untuk meninjau tahap kompetensi diri keusahawanan dalam kalangan peserta OKU selepas mengikuti program ini. Kajian ini mendapati skor min keseluruhan kompetensi keusahawanan dalam kalangan peserta OKU telah meningkat daripada tahap sederhana rendah (skor min 2.10) kepada tahap sederhana tinggi (skor min 3.20) selepas mereka mengikuti Program Transformasi OKU dalam Edu-Tourism.

Kata kunci: keusahawanan, kompetensi keusahawanan, orang kelainan upaya (OKU).

Abstract

This study focused on the transformation of entrepreneurship knowledge from the aspect of self competency among disable people who were participated in Transformation of Disable People through the Edu-Tourism Program. The opportunity to gain entrepreneurial knowledge from self

¹Pensyarah, Pusat Pengajian Umum, Universiti Utara Malaysia, 06000 Sintok, Kedah, Tel: +60135104186, E-mail: syahrina@uum.edu.my

²Pensyarah Kanan, Kolej Perniagaan, Universiti Utara Malaysia, 06000 Sintok, Kedah, Tel: +60194505156, E-mail: armanurah@uum.edu.my

³Pensyarah Kanan, Kolej Perniagaan, Universiti Utara Malaysia, 06000, Sintok, Kedah, Tel:+60194002773, E-mail: julienti@uum.edu.my

competency aspect would give self motivation to disable people as well as it can contribute to country development agenda in entrepreneurship field. This program involved transferring knowledge from academia to industry and then the industry will transfer the knowledge to the participants of this program. Transformation of Disable People through the Edu-Tourism Program was a joint program between UUM, EMKAY Foundation and Pulau Banding Foundation. There were ten participants of disable people in this program. The objective of this study was to explore level of self competencies among the participants of disable people. The study showed that the overall mean score in identifying entrepreneurial competencies among disable people had risen from a moderate low level (mean score of 2.10) to a moderate high level (mean score of 3.2) after they participated in the program. Thus, the program can motivate disable people to involve in entrepreneurship field for their future.

Keywords: *entrepreneurship, entrepreneur motivation and disable people.*

2016 GBSE Journal

1.0 Pengenalan

Konsep keusahawanan telah digunakan secara meluas pada masa kini. Low dan MacMillan (1988) mendefinisikan keusahawanan sebagai penciptaan enterprais baru. Hisrich et al. (2005) mendefinisikan keusahawanan sebagai satu proses penghasilan sesuatu yang baru yang mempunyai nilai, melibatkan masa, tenaga, risiko psikologi dan risiko sosial serta memperoleh ganjaran dalam bentuk kewangan dan kepuasan. Manakala Kuratko dan Hodgetts (2007) menjelaskan konsep keusahawanan sebagai satu proses yang dinamik di mana ianya melibatkan empat faktor iaitu, individu (usahawan), organisasi, persekitaran dan proses. Keusahawanan juga sebagai proses yang dinamik merangkumi visi, perubahan dan penciptaan yang memerlukan aplikasi tenaga dan semangat ke arah melaksanakan idea-idea baru dan penyelesaian kreatif.

Golongan OKU merupakan sebahagian daripada masyarakat. Oleh yang demikian, mereka juga mempunyai hak yang sama untuk menjalani kehidupan seperti anggota masyarakat yang lain. OKU di Malaysia merupakan penduduk peribumi yang memerlukan perhatian dan sokongan sama ada daripada pihak kerajaan mahupun industri. Ini bertujuan untuk meningkatkan taraf hidup golongan OKU ke arah yang lebih baik melalui pendidikan keusahawanan agar mereka dapat menceburi bidang keusahawanan kelak. Kertas kerja ini dikemukakan yang pertama, untuk membincangkan proses pemindahan ilmu kepada golongan OKU yang terpilih menerusi modul kompetensi keusahawanan. Kedua, untuk meninjau tahap kompetensi keusahawanan dalam kalangan peserta OKU selepas pemindahan ilmu kompetensi keusahawanan dilaksanakan.

2.0 Ulasan Karya

Keusahawanan sebenarnya membawa maksud yang lebih daripada sekadar menubuh dan menjalankan perniagaan. Konsep keusahawanan dan istilah usahawan tidak dapat dipisahkan. Istilah usahawan adalah berasal dari perkataan Inggeris iaitu '*entrepreneur*'. Manakala istilah Inggeris dipetik dari perkataan Perancis iaitu '*entreprendre*'. Dalam bahasa Melayu, istilah usahawan adalah daripada perkataan '*usaha*'. Menurut Kamus Dewan (2000), usahawan

membawa maksud individu yang mempunyai ciri-ciri daya upaya (ikhtiar, kegiatan, perbuatan) untuk mencapai (melaksanakan, menyempurnakan) sesuatu. Usahawan dikatakan begitu istimewa dan individu ini mempunyai ciri-ciri tertentu yang membantu dalam usahanya untuk mencapai kejayaan. Di antara ciri-ciri keusahawanan adalah seperti daya usaha, motivasi, mengenalpasti peluang-peluang perniagaan, kreativiti, kepercayaan pada diri sendiri yang tinggi serta keupayaan mengambil risiko. Ciri-ciri ini juga dikenali sebagai ciri-ciri enterprais (Gibb, 1987; Mohd. Salleh et al., 2005).

Selain itu, usahawan mestilah seorang yang pakar dalam mempertimbangkan sesuatu keputusan yang mungkin memberi kesan terhadap perniagaan, keadaan dan penggunaan barangan atau perkhidmatan, sumber dan organisasi (Jack & Anderson, 1999). Ini disebabkan usahawan perlu membuat keputusan yang cepat dan tepat dengan mengenal pasti alternatif-alternatif yang terbaik daripada tindakan biasa berdasarkan sumber dan saluran informasi yang banyak.

Usahawan yang berjaya dapat dibezakan daripada individu lain. Usahawan dikatakan mempunyai ciri-ciri dan profil diri yang unik, hebat serta mempunyai kompetensi keusahawanan iaitu kemampuan dan kemahiran diri untuk melaksanakan fungsi-fungsi keusahawanan dengan berkesan. Pengalaman dan pengetahuan yang dimiliki oleh usahawan membolehkan mereka melihat, menganalisis dan merebut peluang-peluang perniagaan yang tidak dapat dilihat oleh orang lain. Usahawan perlu mempunyai ciri-ciri dinamik dan optimistik terhadap peluang yang ada.

Kompetensi diri usahawan merupakan keterampilan diri yang ditonjolkan oleh seseorang usahawan. Kompetensi diri boleh didefinisikan sebagai kelebihan dari aspek ciri-ciri yang dimiliki oleh setiap individu dalam membangunkan perniagaan sendiri. Kompetensi keusahawanan bermaksud kemampuan atau kecekapan seseorang untuk melaksanakan fungsi-fungsi keusahawanan dengan berkesan (McClelland, 1985). Kompetensi atau keterampilan diri keusahawanan dimiliki melalui amalan-amalan perilaku hasil daripada pengaruh nilai-nilai hidup seseorang, sikap atau desakan dalaman untuk melakukan tugas dengan cemerlang. Melalui kompetensi keusahawanan, seseorang akan lebih mampu dan lebih cekap berbanding dengan orang lain yang mempunyai pengetahuan dan kelulusan yang sama. Antaranya berinisiatif, melihat dan merebut peluang, kecekalan, berkeupayaan mencari maklumat, menitikberatkan mutu kerja yang tinggi, komitmen terhadap perjanjian kerja, kecekalan, membuat perancangan yang sistematik, menyelesaikan masalah secara kreatif, berkeyakinan, ketegasan, menyakinkan orang lain dan seterusnya menggunakan strategi pengaruh (Azizee Aziz, 2013).

Sehingga kini, terdapat banyak kajian yang telah dilaksanakan oleh ahli ekonomi dan psikologi dalam meneliti dan memahami ciri-ciri seorang usahawan. Banyak kajian yang mengaitkan ciri-ciri unik usahawan dan kejayaan usahawan. Antara kajian yang popular sehingga sekarang ialah kajian tentang ciri-ciri dan personaliti usahawan berjaya oleh McClelland (1965,1985), Brockhaus (1982), Rotter (1990) dan Bird (1989). Kajian McClelland (1985) terhadap budaya Malawi dan Ecuador mengenai ciri-ciri usahawan yang berjaya antaranya ialah daya inisiatif diri, dapat melihat dan merebut peluang, kecekalan, mencari maklumat, menitik beratkan mutu kerja yang tinggi, komitmen terhadap perjanjian kerja, berorientasikan kecekalan, perancangan yang sistematik, menyelesaikan masalah secara kreatif, keyakinan diri, ketegasan, menyakinkan orang lain dan menggunakan strategi-strategi pengaruh. Ciri-ciri ini telah digolongkan sebagai kompetensi keusahawanan bagi individu.

Ciri yang pertama, usahawan sering dikaitkan dengan cirinya iaitu daya inisiatif yang tinggi. Ciri ini bermakna, usahawan mempunyai semangat dan keupayaan untuk maju ke hadapan. Ciri kedua, usahawan yang merebut dan melaksanakan peluang merupakan pra-syarat untuk berjaya. Sebagai seorang usahawan yang dapat meramal dan menganalisis peluang, mereka tidak akan melepaskan peluang yang boleh membawa keuntungan kepada organisasinya begitu sahaja. Usahawan yang mempunyai ciri ini di katakan seorang yang unik kerana mereka mampu melihat masa depan yang lebih jauh daripada orang ramai terhadap peluang yang bakal diambilnya (Rosli et al., 2010). Usahawan haruslah mempunyai kecekalan yang tinggi dalam mengharungi suka duka di dalam perniagaan. Kecekalan juga bermakna, usahawan sanggup melakukan usaha yang berulang kali untuk menghadapi halangan dan cabaran demi mencapai matlamat yang diimpikan. Selain itu, usahawan haruslah mengambil tindakan untuk melakukan sesuatu apabila menghadapi dugaan yang berat dan rumit.

Maklumat yang terkini, jelas dan tepat merupakan sumber untuk bertindak dengan pantas. Bagi usahawan abad ke 21 ini, maklumat yang tepat lagi berguna merupakan salah satu faktor untuk mereka berjaya. Bagi mendapatkan maklumat yang terkini, tepat dan jelas, usahawan haruslah mempunyai kepintaran rangkaian dalaman dan kepintaran rangkaian luaran bagi perniagaannya. Kepintaran rangkaian inilah yang akan membantu usahawan dalam mendapatkan maklumat dan menggunakan maklumat dengan baik dan berkesan.

Semasa menerajui tampok kepimpinan bagi perniagaannya, seseorang usahawan dapat diibaratkan sedang berhadapan dengan medan peperangan yang tidak akan dapat lari daripada menghadapi sebarang kesulitan, kepayahan dan kesengsaraan terutamanya dari aspek pengurusan kewangan, pemasaran, pengeluaran dan pengurusan pekerja dan organisasi keseluruhannya. Usahawan akan menghadapi segala kepayahan dan kesulitan ini dengan tenang tanpa membantutkan usaha mereka untuk terus maju. Bagi usahawan, setiap masalah dan kesengsaraan pasti ada hikmah disebaliknya.

Usahawan yang berjaya akan sentiasa menitikberatkan standard dan mutu kerja yang tinggi nilainya. Produk yang mempunyai standard dan mutu kerja yang tinggi nilainya akan mendapat kelebihan persaingan berbanding pesaing sedia ada. Ini adalah kerana, pelanggan biasanya akan mengkaji dan membandingkan kualiti sesuatu produk sebelum mereka memilikinya. Melalui mutu kerja yang tinggi, usahawan bukan sahaja dapat meyakinkan para pembeli dan pelanggan tetapi juga dapat memuaskan kehendak dan keperluan mereka. Ini secara tidak langsung, dapat meningkatkan prestasi serta imej perniagaan bagi usahawan.

Ciri-ciri kerajinan, komitmen, keazaman dan ketabahan merujuk kepada personaliti usahawan yang amat penting dalam pembangunan dan kejayaan seseorang usahawan. Pada setiap peringkat kitaran hayat perniagaan, usahawan amat memerlukan ciri-ciri di atas. Pada peringkat permulaan sesebuah perniagaan, usahawan amat memerlukan kerajinan, komitmen, keazaman dan ketabahan bagi menghadapi segala cabaran, rintangan, masalah dan kegagalan dalam memperkembangkan perniagaan. Usahawan yang mempunyai ciri orientasi kearah kecekalan haruslah cekap dalam menguruskan perniagaan. Ini bermakna, usahawan harus menggunakan sumber input yang ada dengan lebih berkesan, efektif dan menjimatkan kos. Perancangan yang sistematik bermaksud usahawan sentiasa menggunakan perancangan yang terperinci dan logik untuk mencapai matlamat jangka pendek dan jangka panjang. Dalam konteks ini juga, usahawan akan mengaplikasikan segala strategi-strategi keusahawanan dalam menguruskan perniagaan

dengan mendapat keuntungan yang lumayan. Usahawan juga berupaya mengambil pendekatan yang sistematik dalam pelaksanaan aktiviti-aktiviti perniagaannya.

Seseorang usahawan perlulah mempunyai keyakinan terhadap kebolehan, keupayaan dan kemampuan dirinya sendiri bagi menjamin kejayaan perniagaan yang diasasnya. Yakin terhadap kebolehan diri bermaksud, usahawan mempunyai pendirian dalam membuat sebarang keputusan walaupun mendapat tentangan hebat dari pelbagai pihak. Usahawan haruslah berani dan berkeyakinan dalam segala tindakan bagi mencapai matlamat dan visi organisasinya. Ciri ketegasan mampu menjadikan usahawan seorang yang bertanggungjawab terhadap perniagaannya. Usahawan yang berjaya mempunyai kebolehan untuk menggunakan pengaruh yang ada disekelilingnya. Usahawan menggunakan strategi pengaruh untuk mendapat kepercayaan dan keyakinan serta menjalinkan hubungan yang rapat dengan semua pihak yang berkepentingan dengannya. Usahawan juga menggunakan strategi-strategi pengaruh untuk mendapatkan hak pengedaran, memudahkan mendapat pinjaman serta mendapatkan kontrak-kontrak perniagaan mereka.

3.0 Metodologi

Program Pemindahan Ilmu *Edu-Tourism* merupakan program '*pioneer*' (permulaan) yang telah mendapat kelulusan Kementerian Pengajian Tinggi Malaysia. Ilmu berkaitan kompetensi diri keusahawanan telah dipindahkan kepada 25 orang staf dari Yayasan Pulau Banding, Yayasan EMKAY dan Pulau Banding *Research Centre*. Program pemindahan ilmu ini disifatkan sebagai unik kerana melibatkan warga OKU sebagai peserta.

Kajian ini melibatkan sepuluh peserta orang kelainan upaya (OKU) yang menyertai Program Transformasi OKU dalam *Edu-tourism*. Ilmu keusahawanan berkaitan kompetensi diri melalui proses ciri-ciri usahawan yang berjaya telah dipindahkan daripada pihak akademia UUM kepada 25 orang staf dari Yayasan Pulau Banding dan Yayasan EMKAY. Seterusnya, staf-staf yang berminat untuk melibatkan diri dalam program ini bertindak sebagai fasilitator yang bertanggung jawab untuk memindahkan ilmu berkaitan kompetensi keusahawanan kepada peserta OKU mengikut jadual yang ditetapkan.

Bagi meninjau tahap kompetensi keusahawanan peserta OKU, setiap peserta akan diberikan set soal selidik sebelum dan selepas program dilaksanakan. Instrumen yang digunakan untuk *pre-test* dan *post test* bagi kajian ini diadaptasi dari instrument kompetensi keusahawanan yang dibangunkan oleh McClelland 1985 yang terdiri dari 13 item.

Soal selidik pre-test diedarkan kepada semua peserta OKU sebelum fasilitator memindahkan ilmu mengenai kompetensi keusahawanan kepada mereka. Manakala soal selidik post test diedarkan selepas ilmu mengenai kompetensi keusahawanan di pindahkan kepada peserta OKU. Untuk mengukur sejauh manakah tahap kompetensi keusahawanan terdapat dalam diri peserta OKU, interpretasi skor min digunakan bagi menentukan tahap kompetensi keusahawanan dalam kalangan peserta OKU seperti dalam Jadual 1 di bawah.

Jadual 1: Interpretasi Skor Min

Skor Min	Interpretasi Skor Min
1.00 – 2.00	Rendah
2.01 – 3.00	Sederhana rendah
3.01 – 4.00	Sederhana tinggi
4.01 – 5.00	Tinggi

Sumber: Norasmah et.al. (2006)

4.0 Dapatan Kajian

Dapatan kajian menunjukkan min keseluruhan sebelum ilmu dipindahkan kepada peserta OKU ialah min=2.1 (sederhana rendah) namun, min keseluruhan selepas ilmu dipindahkan menunjukkan skor yang lebih tinggi iaitu min=3.2 (sederhana tinggi). Ini dapat disimpulkan bahawa tahap kesedaran peserta OKU terhadap kompetensi keusahawanan meningkat selepas ilmu kompetensi keusahawanan dipindahkan kepada mereka. Analisis secara terperinci mengenai kompetensi keusahawanan dalam kalangan peserta OKU sebelum dan selepas menghadiri bengkel motivasi dan kompetensi keusahawanan adalah seperti dalam Jadual 2.

Jadual 2: Tahap Kompetensi Keusahawanan dalam Kalangan Peserta OKU

Item Kompetensi Keusahawanan	Sebelum			Selepas			
	Min	SP	Interpretasi Skor Min	Min	SP	Interpretasi Skor Min	Kesan/ Perubahan
Inisiatif diri	1.9	1.12	Rendah	3.1	0.94	Sederhana Tinggi	Meningkat
Melihat dan merebut peluang	2.1	1.03	Sederhana Rendah	3.4	1.21	Sederhana Tinggi	Meningkat
Kecekalan	2	1.13	Sederhana Rendah	3.1	1.04	Sederhana Tinggi	Meningkat
Mencari maklumat	2.2	1.25	Sederhana Rendah	3.4	1.33	Sederhana Tinggi	Meningkat
Menitikberatkan mutu kerja yang tinggi	2.3	1.12	Sederhana Rendah	3.3	1.24	Sederhana Tinggi	Meningkat
Beriltizam kepada perjanjian kerja	2.4	1.03	Sederhana Rendah	3	1.42	Sederhana Tinggi	Meningkat
Orientasi kearah kecekalan	2.4	1.21	Sederhana Rendah	3.1	1.22	Sederhana Tinggi	Meningkat

Membuat perancangan sistematik	2.4	1.03	Sederhana Rendah	3.3	1.32	Sederhana Tinggi	Meningkat
Penyelesaian masalah	2.3	1.02	Sederhana Rendah	3.1	1.21	Sederhana Tinggi	Meningkat
Keyakinan diri	2.2	1.12	Sederhana Rendah	3.1	0.98	Sederhana Tinggi	Meningkat
Ketegasan	1.9	1.21	Rendah	3.2	1.22	Sederhana Tinggi	Meningkat
Kemampuan menyakinkan orang lain	1.8	1.22	Rendah	3.3	1.21	Sederhana Tinggi	Meningkat
Kemampuan menggunakan strategi pengaruh	2.1	1.03	Sederhana Rendah	3.5	1.05	Sederhana Tinggi	Meningkat
Min Keseluruhan	2.1		Sederhana Rendah	3.2		Sederhana Tinggi	Meningkat

SP=Sisihan Piawai

5.0 Perbincangan dan kesimpulan

Kompetensi diri usahawan dapat dilihat melalui ujian skor kompetensi diri keusahawanan. Ujian ini dapat memberi gambaran yang jelas tentang tahap kesediaan seseorang individu untuk menceburi bidang keusahawanan. Ujian kompetensi mempunyai kelebihan dalam menginterpretasi kebolehan seseorang individu. Perlu ditegaskan di sini bahawa kompetensi setiap individu adalah berbeza dari individu yang lain. Terdapat keunikan tersendiri bagi setiap individu. Namun, pada abad ke 21 ini, usahawan berhadapan dengan perubahan arus teknologi dan era globalisasi yang semakin pesat dan moden. Terdapat beberapa ciri dan profil yang perlu diambilkira oleh seseorang usahawan pada abad ini. Ciri dan profil yang diketengahkan ini adalah untuk menjadikan peserta OKU lebih enterprais, berdaya saing dan berdaya mampan serta membolehkan seseorang OKU itu mendapat kelebihan persaingan berbanding dengan individu lain. Menurut Soo Ji Min (1999), terdapat 10 ciri-ciri dan profil usahawan pada abad ke 21 iaitu: dapat melihat dan mengambil peluang, mempunyai maklumat, kreatif dan inovatif, mempunyai visi, berfikiran yang bebas, berdaya maju, optimistik, mengambil risiko yang diperhitungkan, dan mempunyai sifat kepimpinan. Kebanyakan daripada ciri-ciri ini adalah selari dengan elemen-elemen yang terdapat dalam kompetensi keusahawanan. Sebagai kesimpulan, ujian kompetensi diri wajar dilaksanakan sebelum seseorang individu menceburi bidang keusahawanan bagi mengukur tahap kesediaan diri dalam menghadapi dunia perniagaan yang mencabar. Seterusnya, program ini dapat memberi kesedaran dan motivasi kepada golongan OKU dalam menceburi bidang keusahawanan pada masa depan.

Rujukan

- Azizee Aziz. (2013). *Competence Successful Entrepreneur*, <http://azizeeaziz.blogspot.com/2013>, diakses pada 30 Julai 2014.
- Bird, B. (1989). *Entrepreneurial Behaviour*. Glenview, IL: Scott, Foreman & Co.
- Brockhaus, R. (1982). The psychology of the entrepreneurs. *Journal of Occupational Psychology*, 52, 277-285.
- Gibb, A. A. (1987) 'Enterprise Culture - its meanings and implications for education and training', *Journal of European Industrial Training*, 11(2), page 38.

- Hisrich, R.D., Peters, M.P. & Sheperd, A.D. (2005). *Entrepreneurship*. Boston: McGraw.
- Jack S. L. & Anderson A.R. (1999). Entrepreneurship education within the enterprise culture: Producing reflective practitioners, *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, vol.5,3, 110-125.
- Kamus Dewan (2000). *Kamus Dewan Edisi Ketiga*, Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Kuratko, F.M. & Hodgetts R. M. (2007). *Entrepreneurship: Theory, Process, Practice*. (7th ed.). Quebec: Thomas South-Western.
- Low, M. B. & MacMillan, I.C. (1988). Entrepreneurship: Past Research and Future Challenges, *Jurnal of Management*, 14(2), 139-161.
- McClelland, D.C. (1985). Characteristics of Successful entrepreneurs, *Journal of creative Behaviour*, 21, 219-233.
- McClelland, D.C. (1965). Achievement and entrepreneurship: A longitudinal study, *Journal of Personality and Social Psychology*, 1(4), 389-392.
- Mohd Salleh, Hoe Chee Hee, Norashidah Hashim, Ooi Yeng Keat, Shuhymee Ahmad, Habshah Bakar, Norita Deraman, Rosli Mahmood, Armanurah Mohamad, Lily Julienti Abu Bakar & Muhammad Nasri Md. Hussein (2005). *Asas Keusahawanan*. Singapore: Thomson.
- Norasmah Othman, Halimah Harun, Faridah Karim, Zaidatul Akmaliah Lope Pihie & Noraishah Buang (2006). Pembentukan indeks tingkah laku keusahawanan golongan remaja sekolah Malaysia: Laporan akhir projek IRPA, Universiti Kebangsaan Malaysia, 07-02-02-0036 EA 276.
- Rosli Mahmood et. al. (2010). *Prinsip-Prinsip Keusahawanan: Pendekatan Gunaan (edisi kedua)*, Singapore: Cengage Learning.
- Rotter, J. B. (1990). Internal versus external control of reinforcement: A Case history of variable, *American Psychologist*, 45, 489-493.
- Soo Ji Min (1999). Made not born, *Entrepreneurship of the year magazine*, fall, page 80.